

Sosiaalipedagogiikka juurtumassa Venäjälle

Juha Hämäläinen

Neuvostoliiton lakkauttamisen jälkeen Venäjällä on otettu sosiaalipedagogiikan käsite aktiivisesti käyttöön ja alettu kehittää sille rakentuvia ammattikäytäntöjä. Käsitteellä ei ollut virallista asemaa neuvostovallan ajalla, vaikka se joissakin julkaisuissa esiintyikin. Ennen neuvostovallankumousta, tsaarin aikakaudella, sosiaalipedagogiikan käsitettä oli käytetty Venäjällä satunnaisesti lähinnä sosiaalipedagogiikan saksalaisesta perinteestä saatujen vaikutteiden pohjalta. Varsinaisesti omaa kansallista teoriaperinnettä ei tsaarin Venäjällä kuitenkaan päässyt muodostumaan.

Sosiaalipedagogiikan käsitehistoria Venäjällä

Vaikka sosiaalipedagogiikan käsite Venäjällä oli käytössä jo 1900-luvun alussa ja vaikka siihen saatettiin viitata myös neuvostovalan kaudella, merkitsee neuvostovallan jälkeinen aikakausi kokonaan uutta vaihetta käsitteen kehityshistoriassa. Tässä uudessa vaiheessa sosiaalipedagogiikan käsite on vasta vakiinnuttamassa asemaansa yhteiskunnallisessa ja tieteellisessä keskustelussa.

Venäjällä, kuten monissa muissakin maissa, on esiintynyt sosiaalisia näkökohtia korostavaa pedagogista teorianmuodostusta ja aktiviteettia ilman sosiaalipedagogiikan käsitettäkin. Erityisesti ortodoksisella kirkolla on vuosisatainen perinne sosiaalisen hädän kasvatuksellisessa kohtaamisessa ja lievittämisessä. Tämä kansallinen erityispiirre vaikuttaa osaltaan venäläisessä sosiaalipedagogisessa ajattelussa ja toiminnassa, ja eräät nykypäivän teoreetikot pitävätkin sitä olennaisena osana venäläistä sosiaalipedagogiikan perinnettä. Jotkut teoreetikot puolestaan katsovat, että ensimmäisiä sosiaalipedagogiikan teoreetikoita Venäjällä olivat neuvostovallan ajalla kasvatuskeskustelua hallinneet A. S. Makarenko ja Vasili Suhomlinski. Keskustelussa saatetaan viitata myös sellaisiin tsaarinajan kasvatusajattelijoihin, jotka korostivat sosiaalisen hädän lievittämistä kasvatuksen ja pedagogiikan keskeisenä tehtävänä. Esimerkiksi kirjailija Leo Tolstoi saatetaan mainita yhtenä venäläisen sosiaalipedagogiikan suunnannäyttäjänä.

Neuvostoliiton lakkauttamisen jälkeen uudelleen esiin noussut sosiaalipedagogiikan käsite on kymmenessä vuodessa luonut uusia rakenteita venäläisen yhteiskunnan koulutus- ja ammattijärjestelmiin. Käsitteeseen liittyvä teoriakeskustelu on tuottamassa erityisen venäläisen teoriaperinteen sosiaalipedagogiikan alalla. Sosiaalipedagogiikan perusteita käsittelevää venäjänkielistä oppikirjallisuutta (mm. Galaguzova 2000a; 2000b)¹ on alettu julkaista, mikä osaltaan vauhdittaa teoriakeskustelua ja teoriaperinteen muodostumista. Käsitteen hallinnollista vakiintumista osoittaa sen käyttäminen opetusministeriön asiakirjoissa ja organisaatiokanteissa. Suomalaisittain on merkittävää, että myös sosiaalisissa uudistuksissa muulle Venäjälle esimerkkiä näyttämään pyrkivän Karjalan tasavallan opetusministeriöön on perustettu sosiaalipedagogiikan osasto, jonka johtaja Alexander Fjodorov toimii samalla sosiaalipedagogiikan - professorina Petroskoin pedagogisessa yliopistossa.

¹ Mainittakoon erityisesti kaksi uutta oppikirjaa, joista toinen käsittelee sosiaalipedagogiikan historiaa ja toinen on alan teoreettisia perusteita hahmottava perusoppikirja:

Galaguzova, M. A. (red.) 2000a. *Istoriija sotsialnoj pedagogikij*. Moskva: Vlados.
Galaguzova, M. A. (red.) 2000b. *Sotsialnaja pedagogika*. Moskva: Vlados.

Ammatillinen näkökulma korostuu käsitteen tulkinassa

Sosiaalipedagogiikasta puhutaan nyky-Venäjällä usein ammatillisessa merkityksessä tarkoittaen sellaista työalaa, jossa pedagogisen koulutuksen saaneet henkilöt auttavat vaikeuksissa eläviä ihmisiä, erityisesti sosiaalisten ongelmien haavoittamia lapsia, nuoria ja perheitä. Tässä yhteydessä on otettu käyttöön sosiaalipedagogin ammattinimike. Puhtaasti ammattilähtöisen ja siihen liittyvän hallinnollisen määrityksen lisäksi sosiaalipedagogiikan käsitettä on pyritty avaamaan teoreettisesti ja kehittämään sosiaalipedagogiikan käsitteelle rakentuvaa teoriaa.

Sosiaalipedagogien koulutus Venäjällä tähtää siis ensisijaisesti työhön vaikeissa olosuhteissa elävien lasten, nuorten ja perheiden auttamiseksi. Painopiste on syrjäytyvien lasten ja nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen edistämisessä, mutta työtä tehdään myös syrjäytyvien aikuisten parissa. Esimerkiksi Karjalan tasavallan kaikissa kouluissa työskentelee yksi tai useampi sosiaalipedagogi. Heidän tehtävänä on auttaa epäsuotuisissa olosuhteissa eläviä lapsia ja näiden vanhempia. Suuri määrä sosiaalipedagogeja työskentelee myös lasten ja nuorten vapaa-ajan instituutioissa, varhaiskasvatuksen alalla, lastenkodeissa ja muissa erityiskasvatuslaitoksissa mukaan lukien vammaisille tarkoitettu avo- ja laitoshito.

Ihmistä ja yhteiskuntaa koskevan psykologisen ja sosiaalitieteellisen perustietämyksen lisäksi venäläiset sosiaalipedagogit perehtyvät koulutuksessaan usein erilaisiin luovan työn muotoihin kuten kuvataiteeseen ja musiikkiin. Heille annetaan valmiuksia työskentelyyn perheiden kanssa, koska perhetyö käsitetään olennaiseksi osaksi sosiaalipedagogin työnkuvaa. Heitä perehdytetään myös erilaisiin sosiaalisiin ongelmiin.

Sosiaalipedagogien ammattiryhmän lisäksi Venäjällä koulutetaan sosiaalialan työntekijöitä myös muilla ammattinimikkeillä. Sosiaalityötä ja sosiaalityöntekijöistä puhuttaessa Venäjällä yleensä tarkoitetaan lähinnä suomalaista kotipalvelua tai kodinhoitajien (nykyisin kotipalve-

lussa työskentelevien lähihoitajien) tekemää työtä. Lisäksi on yliopistolaisen koulutuksen saaneita sosiaaliansiantuntijoita, jotka työskentelevät lähinnä hallinnollisissa tehtävissä vähitellen muotoutuvan sosiaalipalvelujärjestelmän eri osa-alueilla ja tasoilla. Ammattinimikkeet ja niihin liittyvät määrätykset eivät ole ehtineet täysin vakiintua.

Sosiaalipedagogiikan venäläinen teoriaperinne muodostumassa

Sosiaalipedagogiikan käsite on saanut Venäjällä jalansijaa paitsi ammatillisessa myös tieteellisessä kentässä. Joihinkin yliopistoihin, esimerkiksi Pietariin Herzenin nimeä kantavaan Pedagogiseen Instituuttiin, on perustettu sosiaalipedagogiikan oppituoli. Pietarissa oppituolin haltijana on professori Svetlana Raschetina. Sosiaalialan oppilaitokset tekevät paljon yhteistyötä yliopistojen kanssa koulutus- ja työikäntöjen kehittämiseksi. Sosiaalialan koulutus- ja työjärjestelmä elää voimakkaasti, minkä seurauksena käsitteitä saatetaan käyttää ristiriitaisesti ja huolimattomasti. Sosiaalipedagogiikankin käsitteeseen kohdistuu erilaisia tulkintoja, mikä vaikeuttaa siitä käytävän keskustelun hahmottamista.

Vaikka sosiaalipedagogiikan käsitteeseen liittyy erilaisia tulkintoja, käsite on kaikesta päätellen saavuttanut suhteellisen pysyvän aseman venäläisessä yhteiskunnassa. Se vaikuttaa niin sosiaalialan työntekijöiden, kouluttajien, tutkijoiden ja hallintovirkamiesten kuin myös sosiaalialan asiakkaiden ja tavallisten kansalaisten ajatteluun ja toimintaan. Lyhyessä ajassa käsite on juurtunut yhteiskunnallisiin toimintakäytäntöihin. Tieteellinen keskustelu sosiaalipedagogiikasta synnyttää Venäjällä vähitellen sosiaalipedagogiikan teoriaperinteen.

Sosiaalipedagogiikka on osa Venäjän modernisoitumiskehitystä. Sen haasteena on yhteiskunnallisen muutoksen aiheuttamien sosiaalisten ongelmien lievittäminen. On selvää, että sosiaalipedagogiikka ei yksin kykene luomaan riittävää vastapainoa sellaisille epäterveille ten-

densseille, jotka uhkaavat ihmisten elämänhallintaa ja arjessa selviytymistä. Tarvitaan myös sosiaalipoliittisia uudistuksia, joilla vaikutetaan yhteiskunnan rakenteisiin.

Sosiaalipedagogiikan käsite on herkkä erilaisille yhteiskunnallisille virtauksille, yhteiskunnassa vaikuttaville aatteille ja liikkeille. Venäjälle muodostuva sosiaalipedagogiikan teoriaperinne ei ole tässä suhteessa poikkeus. Se sisältää monia kansallisista erityispiirteistä versovia korostuksia. Nähtäväksi jää millaista teoreettista itseymmärrystä ja millaisia käytännön sovellutuksia sosiaalipedagogiikan käsitteen pohjalta Venäjällä tulevaisuudessa syntyy.

Alkuun on siis päästy, ja sosiaalipedagogiikka kehittyä Venäjällä omassa erityisessä historiallis-yhteiskunnallisessa kontekstissaan niin teoriaperinteenä kuin toimintakäytäntöinäkin. Sen kautta välittyy paitsi ajatus ihmisarvosta Venäjällä käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun myös sellaisia institutionaalisia rakenteita ja ammatillisia toimintakäytäntöjä, joissa luodaan edellytyksiä ihmisarvon toteutumiseksi.